

ПРОГРАМА

для загальноосвітніх навчальних закладів

ПРАВОЗНАВСТВО

10 клас

Рівень стандарту / Академічний рівень

Пояснювальна записка

Демократизація суспільних відносин сприяє підвищенню активності особи як суб'єкта цих відносин, а тому й вимагає глибокого розуміння нею процесів, що відбуваються у суспільстві, їх сутності, особливостей організації, функціонування та керування ними.

Усе це зумовлює особливу актуальність вивчення державно-правових явищ, які є одним із провідних засобів впорядкування відносин у суспільстві, і саме цим зумовлене введення у систему загальноосвітньої підготовки курсу “Основи правознавства”.

Метою курсу є формування системного уявлення в учнів про державу та право як основні засоби впорядкування суспільних відносин та вміння використовувати їх у практичному житті.

Завданнями, реалізація яких забезпечить досягнення означеної мети, є:

- 1) ознайомити учнів з основами теорії держави та права і на цій основі сформувати їхнє уявлення про державно-правові реалії України;
- 2) поглибити знання учнів про виникнення, типи та форми держави, історію розвитку української державності, сучасну українську державу та її органи;
- 3) поглибити знання учнів про соціальні норми, сформувати системне уявлення про правові норми, галузі права, правовідносини, правопорядок, правопорушення та юридичну відповідальність;
- 4) сформувати системне уявлення про способи підтримання правопорядку, механізми захисту прав і свобод;
- 5) виховувати переконаність у необхідності дотримання правових норм, непримиренність до протиправної поведінки;
- 6) виробити в учнів уміння аналізувати суспільно-політичні події, користуватися правовими актами, юридичною літературою;
- 7) формувати в учнів навички діяти згідно з нормами права у конкретних життєвих ситуаціях;

8) сформувати в учнів уміння використовувати набуті знання у практичному житті тощо.

Практична потреба розв'язання означених проблем зумовлює актуальність програми курсу «Основи правознавства» та створення на її основі підручника, який сприятиме опануванню учнями понятійно-категоріальним апаратом, загальнотеоретичною основою для розуміння питань, що являють собою сучасні держава і право, якими є особливості їх виникнення, функціонування і розвитку, роль та функції в організації суспільних відносин, їх національні особливості тощо.

Структура курсу та його зміст відповідають переліченим завданням.

Структура та орієнтовний розподіл навчального часу

З урахуванням змісту сучасної системи знань про державно-правові явища та особливостей організації навчального процесу курс «Основи правознавства» складається з чотирьох частин: ч. 1. Основи теорії держави; ч. 2. Основи теорії права та правовідносин; ч. 3. Основи публічного права України; ч. 4. Основи приватного права України. У першій та другій частині розкривається загальнотеоретична характеристика держави і права як соціальних явищ, а частини третя і четверта присвячені характеристиці української держави та її правової системи.

Назва теми	Кількість годин
Вступ	0,5

Частина перша: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ

Тема 1. Історичний аспект виникнення держави та права	1,5
Тема 2. Загальна характеристика держави та державної влади	1
Тема 3. Державний лад	2
Тема 4. Особа, суспільство, держава	2
Повторювально-узагальнюючий урок	1
Всього	8

Частина друга: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ПРАВОВІДНОСИН

Тема 1. Поняття і загальна характеристика права	1
Тема 2. Поняття і структура правової системи	1
Тема 3. Правовідносини	2
Тема 4. Правопорядок і правопорушення	2

Тема 5. Юридична відповідальність	1
Повторювально-узагальнюючий урок	1
Всього	8

Частина третя: ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Тема 1. Конституційне право	1
Тема 2. Основні права, свободи і обов'язки громадян України	1
Тема 3. Особливості організації державної влади і місцевого самоврядування в Україні	3
Тема 4. Фінансове право	1
Тема 5. Адміністративне право	1
Тема 6. Екологічне право	1
Тема 7. Кримінальне право	2
Повторювально-узагальнюючий урок	1
Всього	11

Частина четверта: ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Тема 1. Цивільне право	3
Тема 2. Сімейне право. Житлове право	1
Тема 3. Земельне право	1
Тема 4. Трудове право	2
Повторювально-узагальнюючий урок	1
Всього	8
Загальна кількість годин	35

За навчальним планом загальна кількість годин на курс – 35, із розрахунку 1 година на тиждень.

Програма поділена на чотири частини відповідно до організації навчального процесу у школі протягом навчального року і визначає години на вивчення кожної теми, а також повторювально-узагальнюючі уроки (4 уроки на рік).

Запропонована кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною і може бути змінена й використана вчителем на власний розсуд.

Ліва колонка змісту навчальної програми містить перелік інформаційних питань, що мають бути опрацьовані учнями під час вивчення тем, а права колонка - державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів: перелік основних знань, умінь та навичок, що мають бути сформовані в учнів як результат засвоєння кожної теми.

Зміст курсу є доступним для учнів 10 класу й розрахований на засвоєння його кожним учнем.

Основним завданням учителя при викладанні курсу є формування системного уявлення учнів про правові знання, надання їм практичної спрямованості та формування вміння використовувати їх у практичному житті.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Зміст матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------	---

Вступ до “Основ правознавства” (0,5 год.)

Поняття, мета, завдання і структура курсу. Методичне забезпечення (програма, підручники, правові акти). Особливості роботи на уроках та підготовки до уроків вдома.	Учень (учениця): дає загальну характеристику курсу, визначає його мету, завдання та структуру; пояснює як працювати над матеріалом на уроках та вдома, як користуватись підручником та правовими актами; висловлює власні очікування щодо вивчення курсу.
---	---

Частина перша: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ

Тема 1. Історичний аспект виникнення держави (1,5 год.)

Порівняльна характеристика понять “країна”, “суспільство”, “держава”. Поняття і види суспільних відносин та особливості їх впорядкування у додержавний період. Теорії виникнення держави. Зміни в організації суспільних відносин з появою держави. Історичні типи держави і права: поняття і загальна характеристика.	Учень (учениця): пояснює зміст понять теми; розповідає, що таке суспільні відносини, які є їх види, наводить приклади; обґрунтовує необхідність організації суспільних відносин та розповідає, за допомогою яких засобів відбувалось їх впорядкування у додержавний період; називає теорії виникнення держави та дає їх коротку характеристику; історичні типи держави і права та дає їх коротку характеристику.
---	---

Тема 2. Загальна характеристика держави та державної влади (1 год.)

Поняття і ознаки держави. Функції держави: поняття і види. Органи держави: поняття, ознаки, види. Поняття і види влади. Особливості державної влади. Органи державної влади. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої та судової влади.	Учень (учениця): <i>пояснює</i>, що являє собою держава і <i>називає</i> основні її ознаки та функції; <i>дає</i> визначення органу держави та <i>називає</i> їх види; державної влади та <i>називає</i> основні її ознаки; загальну характеристику завдань органів законодавчої, виконавчої та судової влади; <i>пояснює</i>, що таке влада та які є її види; <i>характеризує</i> поняття "органи держави" та "органи державної влади".
--	--

Тема 3. Державний лад (2 год.)

Поняття і загальна характеристика державного ладу. Види і загальна характеристика форм правління. Політичні режими: поняття і види. Форми територіального устрою держави: поняття і види.	Учень (учениця): <i>пояснює</i>, що таке державний лад та які складові він включає; <i>дає</i> визначення форми правління, політичного режиму і територіального устрою, <i>пояснює</i>, які є їх види, <i>дає</i> їм загальну характеристику і <i>наводить</i> приклади.
--	--

Тема 4. Особа, суспільство, держава (2 год.)

Загальна характеристика понять "людина", "індивід", "особистість", "особа" і "громадянин". Особливості взаємовідносин особи і суспільства. Особливості взаємовідносин особи і держави. Правовий статус особи. Поняття громадянства та способи його набуття і припинення. Іноземці, особи без громадянства та особи з подвійним громадянством. Особливості взаємовідносин суспільства і держави. Поняття та ознаки правової і соціальної держави.	Учень (учениця): <i>аналізує</i> поняття "людина", "індивід", "особистість", "особа" і "громадянин"; <i>розкриває</i> суть взаємовідносин особи і суспільства; зміст поняття "правовий статус особи" та <i>називає</i> його види; суть взаємовідносин суспільства і держави; <i>пояснює</i> особливості взаємовідносин особи і держави; які особи визнаються іноземцями, особами без громадянства та особами з подвійним громадянством; <i>дає</i> визначення громадянства і <i>пояснює</i> способи його набуття і припинення; визначення правової і соціальної держави та <i>називає</i> їхні ознаки.
---	--

Повторювально-узагальнюючий урок (1 год.)

Частина друга: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ПРАВОВІДНОСИН

Тема 1. Поняття і загальна характеристика права (1 год.)

Соціальні норми: поняття, види. Поняття і ознаки права. Право і мораль. Функції права. Джерела та форми права: поняття і види. Правові акти. Принцип верховенства законів. Систематизація правових актів: поняття і види.	Учень (учениця): <i>пояснює</i>, що таке соціальні норми, називає їх види; поняття "правові акти", "нормативні акти", "підзаконні акти", "декрети", "правові прецеденти", "правові звичаї", "нормативні договори"; <i>аналізує</i> відмінності між правовими і морально-етичними нормами; <i>дає</i> визначення функцій права і називає їх види; визначення джерел і форм права та <i>називає</i> їх основні види; <i>розкриває</i> зміст принципу верховенства законів; <i>обґрунтовує</i> необхідність систематизації правових актів та <i>називає</i> її види.
--	--

Тема 2. Поняття і структура правової системи (1 год.)

Поняття системи права. Галузі права, правові інститути. Правові норми: ознаки, структура. Співвідношення правових норм зі статтями правових актів. Система права і система законодавства. Види правових систем. Поняття міжнародного права.	Учень (учениця): <i>дає</i> визначення системи права; визначення правової норми, <i>називає</i> її складові та <i>пояснює</i> їх зміст; загальну характеристику міжнародного права; <i>пояснює</i>, що таке галузь права та правовий інститут; <i>аналізує</i> співвідношення понять "правова норма" і "стаття правового акту"; <i>розкриває</i> відмінності між поняттями "система права" і "система законодавства"; <i>називає</i> види і основні риси правових систем.
---	--

Тема 3. Правовідносини (2 год.)

Поняття і види правовідносин. Склад правовідносин. Суб'єкти права та правовідносин. Правосуб'єктність осіб. Особливості правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб. Об'єкти правовідносин. Зміст правовідносин. Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин.	Учень (учениця): <i>дає</i> визначення правовідносин, <i>називає</i> їх види; визначення юридичних фактів, <i>проводить</i> їх класифікацію та <i>наводить приклади</i>; <i>розкриває</i> зміст поняття "склад правовідносин"; поняття "зміст правовідносин"; <i>аналізує</i> співвідношення понять "суб'єкти права" і "суб'єкти правовідносин"; <i>пояснює</i> зміст правосуб'єктності осіб, <i>розкриває</i> її особливості у фізичних і юридичних осіб; що таке об'єкти правовідносин.
--	---

Тема 4. Правопорядок і правопорушення (2 год.)

Поняття суспільного порядку та дисципліни, способи їх забезпечення. Правопорядок як складова суспільного порядку. Поняття і гарантії законності. Поняття правосвідомості. Поняття правопорушення та його склад. Види правопорушень.	Учень (учениця): <i>пояснює</i>, що таке суспільний порядок та чим він визначений; що таке правопорядок і законність; що таке правосвідомість; <i>дає визначення</i>: дисципліни і <i>пояснює</i> яким чином вона забезпечується; законності і <i>називає</i> її гарантії; <i>правопорушення, називає</i> їх види; <i>наводить приклади</i> правопорушень; <i>розкриває</i> зміст поняття "склад правопорушення", <i>характеризує</i> його елементи.
--	---

Тема 5. Юридична відповідальність (1 год.)

Поняття та види відповідальності. Поняття, ознаки і підстави юридичної відповідальності; обставини, що її виключають. Види юридичної відповідальності: поняття, загальна характеристика.	Учень (учениця): <i>пояснює</i>, що таке відповідальність та які є її види та <i>наводить приклади</i>; <i>дає</i> визначення юридичної відповідальності, <i>називає</i> її підстави та <i>розкриває</i> їх зміст; <i>називає</i> обставини, що виключають юридичну відповідальність.
--	--

Повторювально-узагальнюючий урок (1 год.)

Частина третя: ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Тема 1. Конституційне право (1 год.)

Загальна характеристика конституційного права. Передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України. Основні етапи розвитку української державності. Політико-правове закріплення суверенітету України. Особливості політичного режиму, форми правління та адміністративно-територіального устрою України.	Учень (учениця): <i>дає</i>: визначення конституційного права, <i>називає</i> основні його інститути та джерела; загальну характеристику політичного режиму, форми правління і територіального устрою України; <i>аналізує</i> передумови прийняття Конституції України та <i>дає</i> їх загальну характеристику; <i>характеризує</i> основні етапи розвитку української державності, Конституцію України як Основний закон держави; <i>називає</i> основні політико-правові акти, якими закріплювався суверенітет сучасної України.
--	--

Тема 2. Основні права, свободи і обов'язки громадян України (1 год.)

Громадянство України: поняття, підстави набуття і припинення.	Учень (учениця):
--	--------------------------------

Поняття і загальна характеристика прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Міжнародні стандарти у сфері прав людини: поняття, акти, що їх визначають. Загальна характеристика прав, свобод і обов'язків громадян України. Гарантії та механізми захисту прав і свобод: поняття і види.	дає визначення громадянства України, <i>називає</i> правові акти, якими регламентовані ці відносини, підстави набуття і припинення громадянства; загальну характеристику прав, свобод і обов'язків людини і громадянина; <i>пояснює</i> поняття "право" в об'єктивному і суб'єктивному значенні, гарантії та механізми захисту прав і свобод людини; <i>називає</i> основні міжнародно-правові акти з прав людини; <i>характеризує</i> права, свободи і обов'язки громадян України.
--	---

Тема 3. Особливості організації державної влади і місцевого самоврядування в Україні (3 год.)

Загальні засади організації державної влади в Україні. Референдум і вибори як способи безпосереднього волевиявлення народу: поняття, види. Верховна Рада України. Президент України. Органи державної виконавчої влади України. Кабінет Міністрів. Центральні та місцеві органи виконавчої влади. Міське самоврядування в Україні. Органи судової влади України. Правоохоронні органи України.	Учень (учениця): <i>пояснює:</i> загальні засади організації державної влади, визначені Конституцією України; конституційний статус Верховної Ради, її організаційну структуру та компетенцію; місце Президента України в системі державних органів та <i>розкриває</i> його повноваження; <i>характеризує</i> референдум та вибори як форми безпосередньої демократії, місцеве самоврядування в Україні; <i>дає:</i> визначення органів виконавчої влади, <i>називає</i> їх види; загальну характеристику Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів державної виконавчої влади; загальну характеристику органів судової влади України; <i>називає</i> види та завдання правоохоронних органів.
--	--

Тема 4. Фінансове право (1 год.)

Загальна характеристика фінансового права. Бюджетна система України. Система оподаткування. Платники податків, їхні права та обов'язки. Види податків і зборів. Відповідальність за порушення фінансового законодавства.	Учень (учениця): <i>дає</i> визначення фінансового права, системи оподаткування, загальну характеристику податків і зборів; <i>називає</i> основні інститути фінансового права та джерела, платників податків та їхні права і обов'язки; <i>пояснює</i>, що таке бюджетна система України; <i>розкриває</i> особливості відповідальності за порушення фінансового законодавства.
--	---

Тема 5. Адміністративне право (1 год.)

Загальна характеристика адміністративного права. Суб'єкти адміністративного права. Державна служба. Адміністративний проступок: поняття, ознаки, види. Підстави адміністративної відповідальності. Адміністративні стягнення. Адміністративна відповідальність неповнолітніх.	Учень (учениця): дає визначення: адміністративного права, <i>називає</i> основні його інститути та джерела; адміністративного проступку та <i>розкриває</i> його склад; <i>розкриває</i> особливості правового статусу суб'єктів адміністративного права; особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх; <i>пояснює</i>, що таке державна служба, підстави адміністративної відповідальності, <i>називає</i> види адміністративних стягнень.
---	---

Тема 6. Екологічне право (1 год.)

Загальна характеристика екологічного права. Екологічні права і обов'язки громадян. Використання природних ресурсів. Права і обов'язки власників природних ресурсів та природокористувачів. Червона книга України.	Учень (учениця): дає: визначення екологічного права та <i>називає</i> його основні джерела; загальну характеристику Червоної книги України; <i>називає</i> екологічні права і обов'язки громадян; <i>пояснює</i>, що таке використання природних ресурсів, <i>називає</i> його види, хто є їх власниками, хто природокористувачами, <i>називає</i> їхні права і обов'язки.
--	---

Тема 7. Кримінальне право (2 год.)

Загальна характеристика кримінального права. Поняття злочину, склад злочину. Види злочинів. Стадії скоєння злочину. Співучасть у злочині. Поняття, ознаки і підстави кримінальної відповідальності. Обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність. Види кримінальних покарань. Кримінальна відповідальність неповнолітніх.	Учень (учениця): дає визначення кримінального права та <i>називає</i> його джерела; визначення співучасті у вчиненні злочину, <i>називає</i> співучасників; <i>пояснює</i>: що таке злочин, <i>розкриває</i> його склад; що таке обставини, які пом'якшують та обтяжують кримінальну відповідальність; <i>називає</i>: види злочинів, <i>наводить приклади</i>; стадії скоєння злочину; ознаки і підстави кримінальної відповідальності, види кримінальних покарань; <i>розкриває</i> особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.
--	--

Повторювально-узагальнюючий урок (1 год.)

Частина четверта: ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Тема 1. Цивільне право (3 год.)

Загальна характеристика цивільного права.	Учень (учениця):
--	--------------------------------

Особливості цивільної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб. Право власності: поняття, зміст. Види власності. Підстави набуття і припинення права власності. Власність неповнолітніх. Способи захисту цивільних прав. Поняття і значення строків позовної давності. Поняття і умови дійсності правочинів. Цивільні договори. Поняття спадкового права. Порядок спадкування. Підстави цивільно-правової відповідальності. Цивільно-правова відповідальність неповнолітніх.	дає визначення: цивільного права, <i>називає</i> основні його інститути та джерела; права власності, <i>розкриває</i> його зміст, <i>називає</i> види строків позовної давності, <i>пояснює</i> їх правове значення; види власності та підстави набуття і припинення права власності; загальну характеристику цивільних договорів; визначення і підстави цивільно-правової відповідальності; <i>пояснює</i> особливості цивільної правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб, що таке правочини, <i>називає</i> їх види та умови дійсності; <i>розкриває</i> особливості права власності неповнолітніх; зміст спадкового права, особливості спадкування за законом і заповітом; <i>пояснює</i> порядок одержання спадщини, особливості цивільно-правової відповідальності неповнолітніх; <i>називає</i> способи захисту цивільних прав.
---	---

Тема 2. Сімейне право. Житлове право (1 год.)

Загальна характеристика сімейного права. Умови і порядок укладення та припинення шлюбу. Особисті та майнові права і обов'язки подружжя, батьків і дітей. Загальна характеристика житлового права. Право громадян на житло: зміст і способи реалізації. Договір житлового найму.	Учень (учениця): дає визначення сімейного права; <i>розкриває</i> умови і порядок укладення та припинення шлюбу, зміст особистих і майнових прав і обов'язків подружжя, батьків і дітей; дає визначення житлового права; <i>розкриває</i> зміст права громадян на житло та способи його реалізації; <i>характеризує</i> договір житлового найму.
---	---

Тема 3. Земельне право (1 год.)

Загальна характеристика земельного права. Види земель в Україні. Форми та суб'єкти права власності на землю. Способи набуття та припинення права власності на землю. Користування землею: поняття, суб'єкти, види.	Учень (учениця): дає визначення земельного права і <i>називає</i> основні його джерела; <i>називає</i> види земель в Україні, форми та суб'єкти права власності на землю і <i>наводить приклади</i>;
--	--

Права і обов'язки власників земельних ділянок і землекористувачів.	<i>пояснює</i> способи набуття та припинення права власності на землю, передбачені законодавством України; <i>розкриває</i> зміст поняття "користування землею", <i>називає</i> його суб'єктів та види; <i>перераховує</i> права і обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів.
--	---

Тема 4. Трудове право (2 год.)

Загальна характеристика трудового права. Трудовий договір: поняття, зміст, форма, строк, порядок укладення. Особливості прийому на роботу неповнолітніх. Припинення трудового договору: поняття, підстави. Поняття і види робочого часу та часу відпочинку. Поняття трудової дисципліни і обов'язки працівника. Відповідальність за порушення трудового законодавства: поняття, підстави, види. Дисциплінарні стягнення: поняття, види та порядок їх накладення і зняття. Матеріальна відповідальність.	Учень (учениця): <i>дає</i> визначення: і <i>називає</i> основні інститути та джерела трудового права; робочого часу та часу відпочинку, загальну характеристику їх видів; визначення дисциплінарної відповідальності; <i>характеризує</i> трудовий договір, види і значення його строку, <i>пояснює</i> порядок його укладення та особливості прийому на роботу неповнолітніх; <i>розкриває</i> зміст поняття "припинення трудового договору", <i>називає</i> його підстави; <i>пояснює</i>, що таке трудова дисципліна і <i>перераховує</i> обов'язки працівників; особливості відповідальності за порушення трудового законодавства; особливості матеріальної відповідальності; <i>називає</i> види дисциплінарних стягнень і <i>пояснює</i> порядок їх накладення і зняття.
--	--

Повторювально-узагальнюючий урок (1 год.)

Особливості організації навчального процесу при викладанні курсу

Особливостями організації навчально-виховного процесу при вивченні курсу «Основи правознавства» як шкільного предмету є насамперед висока активність кожного учня й обов'язкове використання у навчальному процесі:

- системного та аналітичного підходу до загальнотеоретичних положень, а також правових актів та окремих правових норм, історичних і сучасних суспільних та державно-правових явищ, правових ситуацій;
- традиційних та активних й інтерактивних методів, зокрема: тестування, дискусій, проектної діяльності в індивідуально-груповій формі;
- форм позаурочної діяльності: екскурсій, зустрічей, проведення соціологічних досліджень тощо.

Означені методи покликані забезпечувати не тільки оволодіння програмним матеріалом, а й сприяти формуванню в учнів навичок оперативно і чітко формулювати та обґрунтовувати власні думки з посиланням на відповідні норми права, давати належну правову оцінку конкретних вчинків, вміння орієнтуватися у правових актах та користуватися ними, використовувати набуті знання у практичному житті.

Оцінка навчальних досягнень учнів

Об'єктом оцінювання в даному курсі є правові знання, а також загальна компетентність учня, вміння вести пошук і аналізувати правову інформацію та конкретні життєві ситуації, уміння чітко сформулювати та обґрунтувати власну думку, участь у дискусіях, комунікативні здібності та володіння практичними навичками, емоційно-ціннісне ставлення до державно-правових реалій.

Загальними завданнями оцінювання є: визначення рівня навчальних досягнень учнів; стимулювання мотивації учнів до отримання знань; визначення рівня здібностей учнів; визначення потреби учнів у додатковому навчанні; виставлення оцінки (в балах).

Оцінювання процесу та результатів вивчення основ правознавства вимагає розробки та дотримання вчителем чітких, ясних і відомих учням критеріїв, відповідно до яких виставляється оцінка і використання при цьому таких методів, як: усне опитування, тестування, оцінка виконання творчих завдань та розв'язання правових ситуацій, оцінювання "участі в діяльності", самооцінювання, взаємооцінювання.